

---

# Mijn belevenissen in het Jaarbeursrestaurant in de twintiger jaren

---

## Inleiding

Hoewel in dit maandblad veelal artikelen verschijnen over Utrechtse wetenswaardigheden van enkele eeuwen terug - opgediept uit de archivalia - vindt u deze keer een bijdrage die een stukje jongere geschiedenis tot leven wekt.

Deze belevenissen werden neergeschreven door de violist/journalist Ido Eyl. De fragmentarische herinneringen dateren uit de twintiger jaren toen Eyl lid was van het café-ensemble in het oude Jaarbeursrestaurant; samen met de foto's geven ze een aardig beeld van het Utrechtse amusementsleven in de „gay-twenties“.

Ido Eyl werd geboren op 1 augustus 1894 in Rotterdam en behaalde als leerling van de bekende violist André Spoor ondermeer zijn diploma solospel aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag.

In het begin van de twintiger jaren woont hij in Utrecht, waar hij een tijdje een lespraktijk heeft. Maar weldra trekt de amusementskant van de muziek hem meer en ook de journalistiek.

Na van 1922 tot 1925 in Parijs gewoond te hebben als correspondent voor het Nederlands Toonkunstenarsblad, keert hij terug naar de Domstad waar hij in ongeveer 1927 gaat spelen in het café-ensemble van het Jaarbeursrestaurant. Ook treedt hij in deze tijd op als Stehgeiger.

Na dit werk drie jaar gedaan te hebben, speelt hij van 1930 tot 1935 als kapelmeester en filmillustrator in het Rembrandtheater, dat dan nog geheel van houten lambrizeringen, pluchen fauteuils, smeedijzeren lampen en ornamenten voorzien is.

Zijn herinneringen aan deze periode, waarin de film nog „stom“ was en voorzien werd van „levende“ muziek, zult u in een volgend nummer kunnen aantreffen.

E. de J.

## Ter kennismaking

Na in 1925 drie jaar als journalist en violist in Parijs te hebben gewerkt, ben ik weer naar Nederland teruggekeerd. Vrij spoedig kreeg ik van verschillende strijkjes aanbiedingen om als Stehgeiger te fungeren, doch die van Piet Jochemse, de leider van de Central Four uit het Utrechtse Jaarbeursrestaurant, trok mij het meest aan. Maar ik moet bekennen dat ik nog nooit in een café-ensemble had gespeeld, toen Jochemse mij voor een proefspel had uitgenodigd. Hij nam mij aan, nadat ik enkele violsoli van Kreisler en een deel van het vioolconcert van Wieniawski had voorgespeeld (afb. 1). Daar stond je dan, die eerste matinée in het café van het Jaarbeursrestaurant, dat bij de opening in 1922 nog Café-Restaurant „Central“ werd genoemd. Repereren was er niet bij en er lagen zo'n vijf- à zeshonderd orkestnummers op je te wachten om van blad te worden gespeeld - om van de tientallen schlagervan-de-dag niet te spreken.

De dienst was zwaar voor een ongeroutineerde stehgeiger, die aan het nachtleven nog niet gewend was. Maar allengs ging het beter. Ik begon te ontdekken dat het musiceren van een café-strijkje meer was dan alleen onderhoudende muziek te spelen voor teane dames en borrelende heren. Ik ontdekte dat je een interveniërende taak had. Voor de één om zijn slecht humeur weg te spelen, voor de ander om zijn of haar affecties en flirtjes te omlijsten met melodieën

als *Parlez moi d'amour* van Lenoir, *Partir, c'est mourir un peu* van Tosti of *Avant de mourir* van Boulanger.

Dagelijks was de tearoom gevuld door jonkvrouwen en wederhelften van industriëlen, academici en zakenlieden: persoonlijkheden uit de stad en provincie Utrecht. Maar de tearoom werd ook bezocht door jonge vliegtuigsergeanten en -officieren uit Soesterberg, „tandenpeuters“ (tandartsstudenten) en andere zoekers op het pad van avontuur en romantiek. Je had dan tot taak die stemmingen te peilen; discreet en vooral niet te opdringerig. Met grote omzichtigheid ging je hierbij te werk om er achter te komen met welk soort muziek mevrouw A of met welk soort muziek meneer B het best gediend kon zijn. Soms werden die wensen eenvoudigweg kenbaar gemaakt. Het was dan zaak die wensen in het onuitputtelijk reservoir van je herinneringen op te bergen en te rubriceren, om dat wensmuziekje in te zetten zodra mevrouw A of meneer B weer op de tearoom verscheen: een honneur, die trefzeker gevoelige snaren beroerde. Is niet ieder mens ontvankelijk voor zo'n delicaat eerbewijs? Tien tegen één dat de begroting der voorgenomen vertering doorbroken werd door de tourneetjes voor de „muziek“ (dit was de benaming voor het strikje), die er prompt op volgden.

Zo waren beiden tevreden: de dame en/of de heer in de tearoom, het strikje op het podium en, als Driete im Bunde de heer Hartje, de directeur van het Jaar-



1. „The Central Three”, het trio van het Jaarbeursrestaurant; v.l.n.r. Ido Eyl, viool, Piet Jochemse, piano, Arie van Leeuwen, violoncel. Foto: Ido Eyl.

beursrestaurant, voor wie de hoge kasnoteringen als milde gaven uit de hemel waren. Een bedrijf als het Jaarbeursrestaurant met zijn café, tearoom, restaurant en vele nachtpartijen zou niet kunnen bestaan zonder het brein, dat dit alles bestuurde. Dit brein was C. Hartje, die dagelijks van 's morgens tien tot na sluiting middernacht overal aanwezig was om een wand oog te houden op de uitvoering van zijn directieven.

Maar de uitvoering daarvan kwam toch wel in hoofdzaak neer op de schouders van de kelners, die met zwaar-beladen plateaus tevens hun hersenen moesten inschakelen, want vergissingen in bediening en afrekening werden niet door alle cliënten even milddadig opgenomen. Iedere kelner had zo zijn vaste kern van klanten, die het liefst door hem bediend wilden worden. Zo'n traditie-figuur was onder andere Jan Frederiks, de „rooie” kelner van de leestafel (vanwege zijn rood haar dan).

Een geheel andere figuur was ober Fijnje van de tearoom, een aristocraat van uiterlijk en in optreden. Verder kelner Van Vlaardingen uit het café, met zijn aan flegma grenzende gemoedelijkheid; kelner Haver-

mans, die het „oh zo goed” wist waaraan het schortte bij Kampong, Hercules en U.V.V., wanneer zij verloren hadden, en de gebroeders Van Leur, waarvan de oudste in de tweede helft van zijn carrière nog tot ober van het restaurant werd bevorderd. Ook herinner ik me nog kelner Racké uit het restaurant, die zo aandoenlijk *Leise flehen meine Lieder* van Schubert kon zingen, wanneer er nog geen cliënten waren.

En laten we vooral onze trouwe wachters aan de poort niet vergeten, die in hun goud-gegalonneerde uniformen het voorrecht genoten alle binnenkomende gasten het eerst te begroeten en tevens hun vraagbaak te zijn: portier T. Gijszen, die vanaf de opening in 1921 tot 1928 in dienst van het Jaarbeursrestaurant is geweest, opgevolgd door portier H. van Rooijen.

### Rooie vos

Onze reputatie als vertolkers van de Zigeunermuziek was groot en breidde zich snel uit, wat tot gevolg had, dat wij door de studenten van de Studenten-sociëteit tot hun lijf-ensemble werden geproclameerd.

Nu was er onder de novieten een student in de rechten, die Vos heette en sprekend op mij leek. Dit betekende dat hij, evenals ik, rood haar had. Vanaf die tijd werd ik door de studenten „rooie vos” genoemd en voor hun diës- en installatie-avonden op de studentensociëteit onder die naam in het Jaarbeursrestaurant opgebeld.

Tijdens die nachtfesten speelden we overwegend zigeunermuziek. Er werd gezopen en geschreeuwd dat het een lieve lust was en het waren vooral die opzweepende czardassen, die velen tot dansen inspireerden.

Als wij dan na afloop in de vroege morgen, zo tegen vijf of zes uur, lopend onder het prille groen van ontluikende bomen naar huis gingen, verjoegen we alle drank- tabaks- en etensluchten uit onze longen, in de wetenschap vijf en twintig gulden rijker te zijn geworden (een heel bedrag voor die tijd), ongeacht de tip, die Piet Jochemse veilig in zijn diepe broekzak had opgeborgen ter verdeling op de matinee, die negen uur later weer zou beginnen.

Dan prepareerden wij ons weer voor het geraffineerde spel van geven en nemen bij de muzikale omlijsting der sentimenten, die onder het genot van thee's-complet, sherry's, cocktails en robuuste borrels de ruimte van de tearoom weer zouden vullen.

En dit alles alsof er geen vuiltje aan de lucht was.

### Italiaanse zangers in het Jaarbeurscafé

Ik was als nieuweling in het vak de ontgroeningstijd nog maar nauwelijks te boven. Wat heb ik geleden en wat hebben de collega's gelachen om mijn gewillig „happen”. Dat dagelijks „voeren” onder het werk was bedoeld om mij „op de kast” te krijgen. Dit lukte de collega's meestal zonder veel moeite. Ik hapte op alles wat zij mij maar voorwierpen, maar tenslotte kreeg ik het door. Vanaf die tijd werd mijn „muzische” volwassenheid door de ensemble-leden erkend en

werd ik als volwaardig medewerker in hun midden opgenomen.

Dit leidde tot mijn voorstel om tijdens de vrijdagavond-opera en -operetteconcerten echte Italiaanse zangers en zangeressen te engageren, die door ons ensemble zouden worden begeleid. Het gelukte ons zangers als Caruso, Chaliapin, Urlus, Tauber en Gigli en zangeressen als Geraldine Ferrer, Mary Garden en vele andere opera- en operettesterren te engageren.

Het publiek stroomde van heinde en ver toe. Men hoorde die prachtige stemmen wel, maar zag de zangers niet. Reikhalzend keek men in alle richtingen. Er waren er zelfs, die rond het podium hun inspecties deden om het geheim te ontdekken. Men begreep er niets van.

Tenslotte hebben wij het mysterie opgelost. Een gehuurde Edison-grammofoonkast-met-pick-up stond naast de repertoirekast op het podium. Onder het spelen zette de bassist ongemerkt de pick-up op de draaiende schijf. Hij deed dit zo trefzeker, dat de zanger of zangeres steeds op het juiste moment inviel. Vaak klopten de toonsoorten niet met onze muziek. Dan speelde de pianist een modulerend tussenspel, waarna wij dan inzetten.

Het succes was grandioos en voor het publiek uit die twintiger jaren was deze kunstgreep een ware trouwaille. Het genoot van al die prachtige stemmen en heerlijke opera- en operette-muziek en liet zich daarvoor gaarne in het ootje nemen.

## Onze nachtfeesten

In schrille tegenstelling tot onze opera- en operetteconcerten stonden onze nachtfeesten, die tijdens de voor- en najaarsbeurzen gedurende zeven dagen in het grote restaurant gegeven werden. Dan kwam in het café een plaatsvervangend strijkje en speelde ons ensemble in het tot een mondaine feestzaal ingerichte restaurant, waar van half vier 's middags tot half vier 's nachts ononderbroken feest werd gevierd op een wijze, waarbij het Parijse Réveillon maar kinderspel was.

Eén van deze nachtfeesten herinner ik mij nog levendig. Dit feest (afb. 2) stond in het teken van de one-step *Oh, Catharina*, het grote succes van 1925. Onze rok en smoking waren verwisseld voor de dracht der Indianen en de voor dit feest geëngageerde slagwerker Koster leende zijn familienaam om ons ensemble te metamorfoseren in Retsok-band. Hoe gekker, hoe mooier, was het devies in die dagen (afb. 3).

De dansscholen in Utrecht en omgeving hadden het drukker dan ooit, want tientallen families van middelbare leeftijd wijdden zich met hartstochtelijke overgave aan Terpsichore, voor dit feest tot de muze van de

2. De grote restaurantzaal tijdens het Parijse Nachtfeest. Foto: Ido Eyl.



salondans gepromoveerd. De resultaten bleven door de stijfheid van de jaren wel wat onder de maat, maar de champagne stroomde rijkelijk uit de ontkurkte flessen en de whiskeys en cognacs-Napoléon volbrachten wat de dansmeesters in hun stoomcursussen niet tot stand vermochten te brengen: stramme ledematen tot souplesse om te buigen. De foxtrots, one-steps, ragtime's, slow-walzes, tango's en charlestons en niet te vergeten die verrukkelijke Weense walsen, waarmede de ouderen de jongeren nog een lesje konden geven, waren er niet minder om. En dan die stemmingspotpourri's, geput uit de Franse successen van rond 1900: het was Parijs op z'n best.

Lijf aan lijf danste men op de te kleine dansvloer en aan het plezier scheen geen einde te willen komen. Totdat het klokje van gehoorzaamheid de feestenden weer tot de werkelijkheid terugbracht. Dan werd het een geroep van je welste: „„Muziek”, (dat was je verzamelaam) nog een foxtrot”, riep de één, „„Muziek”, nog een tango”, smeekte de ander. Het publiek bleek onverzagbaar. En om de stemming nog één keer tot z'n hoogtepunt te doen opslaan, speelden we tot slot *Oh, Catharina*, het succes, in welks teken dit nachtfeest al zeven dagen en nachten had gestaan. Dit betekende het onverbiddelijk einde. We hadden het klokje van gehoorzaamheid reeds verre overschreden.

### Tzigane-violist

Geheel anders dan onze nachtfeesten waren de belevenissen tijdens de restaurantdienst, die dagelijks plaats vond. Daar werd ik van Stehgeiger Tzigane-violist, die, spelend langs de tafeltjes, contacten moest leggen voor de eventuele muziekwensen, die weer dienden als voorbereiding voor de tip. Dit Tzigane-werk vereiste een groot psychologisch inzicht, want niet iedere cliënt was van dit spelen aan tafel gediend. Ook was zwijgzaamheid en discretie geboden, wanneer een heer met een andere dame dan zijn wettige echtgenote in het restaurant verscheen. Ook deze situatie moest je bij het binnenkomen ogenblikkelijk doorzien. Het werd dan een voorzichtig aftasten tot hoever je gaan kon met je aanmoedigingen voor een speciale muziekwens. De ene dame zag hierin een stimulering van de gezelligheid, die haar straks geen windeieren zou leggen; de andere zag het als een belaging van haar financiële vooruitzichten en keek je van de tafel weg.

Zo herinner ik mij in een duur restaurant waar ik speelde, een achtenswaardig Utrechter van middelbare leeftijd te hebben ontmoet in gezelschap van een beeldschone jonge vrouw, die niet zijn echtgenote was. Met haar was hij zo in conversatie verdiept, dat hij zijn omgeving volledig vergat. Ik liep al eens langs zijn tafel om aandacht te trekken, kuchte eens, maar niets hielp. Toen probeerde ik het met zijn lievelingswens, die ik in het Jaarbeursrestaurant zo vaak voor hem had gespeeld: een kleine potpourri van joodse melodieën, waarop hij zo verzot was. Verschrikt keek

---

## Wijzigingen in redactie Maandblad en Propagandacommissie

In de maandbladredactie werd afscheid genomen van Louise van Tongerloo, die met haar bekende LvT tal van artikelen en boekbesprekingen signeerde. Als redactielid heeft ze jarenlang onschatbare diensten aan de vereniging bewezen. Dit soms ondankbare werk continueert ze gelukkig als redactielid van het Jaarboek. Het Maandblad werd versterkt door Erik de Jong, kunsthistorisch student en A. H. M. van Schaik, historicus en docent, beiden te Utrecht.

Uit de Propagandacommissie stapte de heer H. Bijlsma, wiens energieke aanpak door mevrouw R. Schuitemaker-Koster wordt overgenomen.

DPS

---

hij op en toen hij mij ontwaarde, voelde hij zich zeer onzeker. Hij wist zich betrappt, terwijl hij had gedacht in dit restaurant veilig te zijn. Er ontstond een klein pantomimespel. Veelbetekenend legde hij zijn wijsvinger op de lippen, waarop ik, met begrip voor de moeilijke situatie, waarin hij verkeerde, tot tweemaal toe met het hoofd een flegmatisch „ja” toeknikte. Een moeilijke situatie was hiermede opgelost en onze Utrechtse cliënt kon zich verder veilig en rustig aan zijn escapade overgeven.

### Cementje

Maar ook moest je trefzeker kunnen vaststellen of een binnenkomende gast van plan was een normaal of exceptioneel hoge vertering te maken. Ook moest je aanvoelen of hij voor de afrekening voldoende poen op zak had. Zo'n cliënt met veel geld op zak en bereid een hoge vertering te maken noemde men in caféjargon een „cementje”.

In de regel zijn zulke klanten vorstelijke „tip”gevers voor de kelners en de musici.

Dat door de directie, de kelners en de muziek een bijzondere aandacht aan zo'n cementje werd besteed, laat zich gemakkelijk begrijpen.

### Kunstenaars

Dat dirigenten en solisten van wereldnaam het Jaarbeursrestaurant als hun pied-à-terre beschouwden, wanneer zij met het Utrechtsch Stedelijk Orkest moesten optreden, lag voor de hand.

Wat waren wij nerveus wanneer een pianist als Lamond of Cortot, een violist als Hubermann, Schmuller

of Thibaud, een cellist als Casals en een dirigent als Willem Mengelberg, Otto Klemperer of Pierre Monteux binnenkwamen om nog vóór hun concert te komen dineren. Dan durfden we onze instrumenten haast niet te hanteren.

Maar ongedwongener ging het toe wanneer Esther de Boer-van Rijk, Buziau, Speenhof of Pisuisse als gasten verschenen. Of als generaal Snijders, de opperbevelhebber van land-, lucht- en zeemacht, in een bescheiden hoekje van het restaurant zijn maaltijd nuttigde.

Ook het café kende zijn bijzondere gasten. Officiëren van de luchtmacht in Soesterberg, zoals Fokker, Van Heijst, Poelman, Koppen en Versteeg behoorden tot de habitués van ons café, evenals de bekende Utrechtse kunstschilder Ad. de Winter, die op geen enkel Jaarbeursfeest ontbrak.

Ja, het Jaarbeurscafé en -restaurant was een wereld apart in het centrum van ons land.

### Paardrijden elitesport?

Het was hard werken in die twintiger jaren, toen wij, musici in het amusementsbedrijf, de bescherming van sociale wetten nog niet kenden. We werkten zeven dagen per week, zonder vrije dag. Ook hadden wij geen vakantie of bescherming tegen ziekte of ongeval. Voor ontspanning waren wij aangewezen op de vrije ochtend-uren. De een ging biljarten, de ander ging uit vissen of speelde kaart in het een of ander café.

Wij zochten die ontspanning in paardrijden en lieten ons inschrijven in de manege van Emerson, achter het Vreeburg. Daar leerden we de knepen van het vak, zodat wij reeds na enkele maanden met de heer Emerson uit rijden gingen. Die tochten waren voor ons heerlijke ontspannende evenementen. Dit duurde totdat de heer Hartje ons een pijnlijke boodschap had over te brengen. Onder het uitdrukkelijk voorbehoud dat hij ons geen verbod wilde opleggen en wij vrij waren in de keuze van onze ontspanning, bracht hij ons de bezwaren over uit de wereld van de Utrechtse upper ten: de edele paardensport werd door de drie musici van het Jaarbeursrestaurant geëncanilleerd.

We begrepen direct deze wenk en daar het om vaste gasten van het Jaarbeursrestaurant ging en wij de heer Hartje niet in moeilijkheden wilden brengen, verplaatsten we onze ritten naar de bossen van Zeist. Van capituleren hebben wij niet willen weten.

*Krimpen/Jssel*

*Ido Eyl*

3. *Het muzikensemble in Indiaans kostuum tijdens het Parijse Nachtfeest. Foto: Ido Eyl.*

